

Dzieci z trudnościami emocjonalnymi i behawioralnymi a TIK

Jacek Pyżalski

Fundacja
Szkoła z Klasą

Asy
Internetu.▲

4. część raportu

Be Internet Awesome For All

Asy Internetu – rozwijamy cyfrowe obywatelstwo u dzieci z różnymi potrzebami edukacyjnymi

Pozostałe części
raportu znajdziesz
na stronie bia4all.eu

Autor części

Jacek Pyżalski, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

„Z praktycznego punktu widzenia”

Živilė Aleksienė i Ilona Jucienė, litewskie nauczycielki realizujące program Asy Internetu

Koordinacja i opracowanie raportu

Zespół Asów Internetu w ramach Fundacji Szkoła z Klasą

Redakcja językowa

Iga Kruk-Żurawska

Opracowanie graficzne i skład

Beata Danowska i Marta Duda, Dobry Skład

Wydawca

Fundacja Szkoła z Klasą
ul. Śniadeckich 19, 00-654 Warszawa

szkolazklasa.org.pl

bia4all.eu

Wydanie I, Warszawa 2023

ISBN 978-83-67621-10-6

Publikacja jest dostępna na licencji CC BY-SA 4.0

Publikacja stworzona przez Fundację Szkoła z Klasą w ramach programu Asy Internetu realizowanego przy wsparciu Google.org.

1 Czym są trudności emocjonalne i behawioralne?

Trudności emocjonalne i behawioralne (określane również jako zaburzenia, niepełnosprawności; z angielskiego *emotional and behavioral difficulties* – EBD) obejmują szeroki zakres wzorców zachowań i problemów psychospołecznych dziecka, takich jak agresja, lęk, nadpobudliwość i inne. EBD są często trudne do odróżnienia od innych niepełnosprawności, częściowo dlatego, że są one nierzadko skorelowane i odnoszą się do tego samego dziecka, wpływając na jego funkcjonowanie. Dodatkowo wciąż trwają dyskusje na temat kryteriów i diagnoz, a także uzasadnienia dla zaliczania EBD do innych niepełnosprawności, zwłaszcza w systemie szkolnym. Te ostatnie różnią się również znacząco pomiędzy systemami prawnymi w różnych krajach (Brigham, i in. 2021; Kaufman, 2015; Kauffman i Landrum, 2009; Kauffman i Landrum, 2013).

EBD obejmują szeroki zakres zachowań stanowiących wyzwanie dla środowiska szkolnego oraz pracowników i pracowniczek oświaty, a jednocześnie będących przyczyną dystresu dziecka, które ich doświadcza. W zależności od przyjętej perspektywy, badaczki i badacze mogą skupić się na zachowaniach dzieci z EBD, emocjach i problemach psychologicznych, których doświadczają, lub na wszystkich tych aspektach, również z wykorzystaniem podejścia całościowego, skoncentrowanego na środowisku społecznym dziecka. Ogólnie rzecz biorąc, w kontekście edukacyjnym

uczniowie i uczennice z EBD przejawiają zachowania problematyczne w środowisku szkolnym – na przykład bycie osobą nieaktywną lub otwarcie zakłócającą spokój (aktywne ingerowanie w działania edukacyjne o negatywnym charakterze). Często skutkuje to niższymi osiągnięciami w nauce lub jej porzuceniem (Didion, Toste i Wehby, 2020; Mulcahy, Krezmien i Maccini, 2014), co pomnaża istniejące problemy poprzez mechanizm błędnego koła (jeden problem wzmacnia drugi). Również badania podłużne wskazują, że EBD może prawdopodobnie zwiększać ryzyko nieprzystosowania społecznego (w tym przestępczości i uzależnień), które może utrzymywać się w dorosłości (Indris, Barlow, Doland, 2019). Dlatego kluczowa jest wczesna interwencja w celu zapobiegania temu zjawisku w wieku szkolnym.

Uczniowie i uczennice z EBD przejawiają zachowania problematyczne w środowisku szkolnym – na przykład bycie osobą nieaktywną lub otwarcie zakłócającą spokój (aktywne ingerowanie w działania edukacyjne o negatywnym charakterze).

Dla potrzeb tego rozdziału korzystne jest przytoczenie klasycznej i szeroko stosowanej typologii zaproponowanej przez T. Achenbacha (1978), która wskazuje dwie główne grupy zaburzeń, a mianowicie zaburzenia eksternalizacyjne i internalizacyjne – obie mieszczące się pod pojęciem EBD (Tabela 1).

W zależności od kryteriów diagnostycznych, szacunkowa częstość występowania EBD wynosi od 3 do 9 procent w populacji ogólnej (zarówno dla zaburzeń internalizacyjnych, jak i eksternalizacyjnych; Mooij i Smeets, 2009)

Dla osób pracujących z dziećmi z EBD kluczowe jest, by dostrzec, że trudności emocjonalne i behawioralne są czasem błędnie interpretowane jako zjawisko związane wyłącznie z cechami indywidualnymi, podczas gdy potrzebne jest bardziej systemowe podejście obejmujące również czynniki społeczne i rodzinne. Czynniki te, szczególnie jeśli są negatywne, na przykład występowanie przemocy w rodzinie lub wśród rówieśników czy jakość programu nauczania (i relacji nauczyciel-uczeń), mogą wpływać na występowanie EBD (Didion, Toste, i Wehby, 2020; Mooij i Smeets, 2009).

Uczniowie i uczennice z EBD uczęszczają zarówno do szkół specjalnych, jak i ogólnodostępnych. Wiele badań wykazało, że nauczyciele i nauczycielki, zwłaszcza ze szkół ogólnodostępnych, oceniają swoje możliwości wspierania potrzeb dzieci z EBD jako mniejsze w porównaniu z możliwościami wspierania potrzeb dzieci z innych podgrup edukacji specjalnej. Co więcej, brak odpowiedniego wsparcia dla uczniów i uczennic z EBD, szczególnie na wczesnym etapie, kiedy po raz pierwszy pojawiają się problematyczne zachowania, może potęgować trudności (Mooij i Smeets, 2009).

Tabela 1 Typologia zaburzeń według T. Achenbacha (1978)

zaburzenia eksternalizacyjne	zaburzenia internalizacyjne
<ul style="list-style-type: none"> → agresja → zachowania antyspołeczne → bunt → impulsywność → nadpobudliwość 	<ul style="list-style-type: none"> → wycofanie → lęk → depresja → niska samoocena → zachowania obsesyjne i kompulsywne

około **3–9** % populacji
mierzy się z trudnościami
emocjonalnymi i behawioralnymi

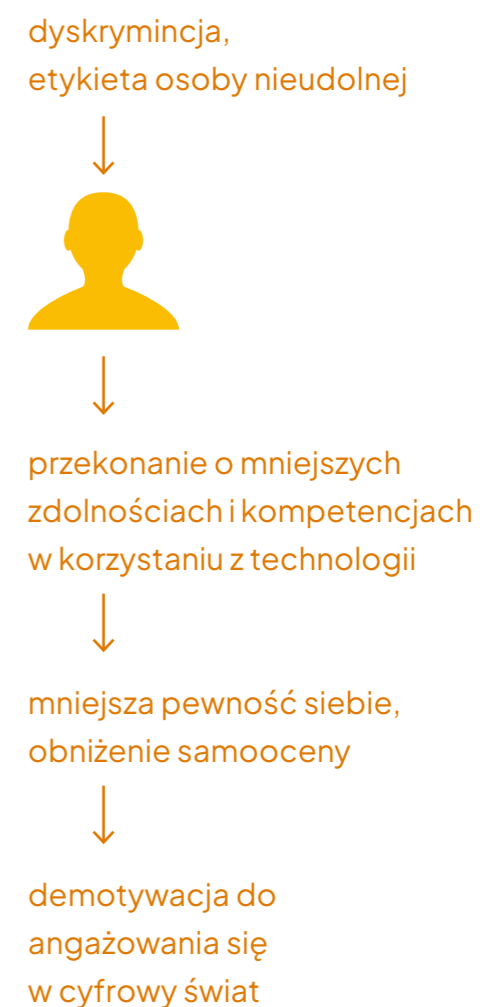
2 Uczniowie i uczennice z trudnościami emocjonalnymi i behawioralnymi a internet

Literatura badająca specyfikę cyfrowych zagrożeń i możliwości u dzieci z EBD jest raczej skąpa i często skupia się na konkretnych subpopulacjach, w danym kontekście krajowym i społecznym. Mimo to, niektóre dane mogą być wykorzystane jako podstawa do sformułowania opartych na dowodach, naukowych uogólnień dotyczących uczniów i uczennic z EBD i ich funkcjonowania w środowisku cyfrowym (Williams i in., 2006). Osoby z EBD wydają się podgrupą głęboko dotkniętą nierównością cyfrową, która w tym przypadku rozumiana jest zazwyczaj nie jako brak sprzętu, oprogramowania czy dostępu do internetu, ale raczej jako niższe umiejętności cyfrowe i brak zdolności do pełnego korzystania ze środowiska cyfrowego (Van Dijk, 2020; Zhang i Livingstone, 2019).

Kluczowy problem związany z nierównościami cyfrowymi w przypadku dzieci z EBD wydaje się skorelowany z ich środowiskiem, które nie wspiera rozwoju umiejętności cyfrowych. W efekcie sprawia to, że młodzi ludzie z tej grupy są bardziej podatni na zagrożenia cyfrowe.

Najnowsze badania sugerują, że w przypadku wielu dzieci z grup o niekorzystnej sytuacji (nie tylko tych z zaburzeniami emocjonalnymi i behawioralnymi) na umiejętności cyfrowe

może negatywnie wpływać fakt, że są one (i postrzegają siebie jako) dyskryminowane. Istotne jest, że dyskryminacji tej mogą one doświadczać zarówno w sieci, jak i poza nią. W tym kontekście może również pojawić się rodzaj błędnego koła. Może to oznaczać, że młoda osoba jest dyskryminowana i etykietowana jako nieudolna. Następnie, poprzez przyjęcie tej etykiety, wierzy, że jest mniej zdolna i kompetentna w korzystaniu z technologii. To z kolei może zmniejszyć pewność siebie i obniżyć samoocenę. W rezultacie takie przekonanie może prowadzić do demotywacji do angażowania się w cyfrowy świat. Młodzi ludzie, którzy czują się dyskryminowani, wydają się rozwijać umiejętności cyfrowe wolniej i osiągać niższe poziomy zdolności cyfrowych, prawdopodobnie dlatego, że inne czynniki ryzyka upośledzenia umiejętności cyfrowych (na przykład te związane ze środowiskiem rodzinnym) działają w ich przypadku silniej (Mascheroni i in., 2022). Mimo to, ten wstępny wniosek wymaga potwierdzenia w przyszłości, ponieważ relacje między EBD, dyskryminacją i zachowaniami ryzykownymi dla zdrowia wydają się bardziej skomplikowane i nie są łatwe do interpretacji (Martin-Storey i Benner, 2019).

3 Zagrożenia i możliwości

W przypadku dzieci z EBD opisanie konkretnych zagrożeń i szans jest zadaniem trudnym. Wynika to głównie z faktu, że pod pojęciem EBD kryje się szerokie spektrum osób z radykalnie różnymi problemami (na przykład zaburzeniami eksternalizacyjnymi lub internalizacyjnymi, które dodatkowo reprezentowane są na różnych poziomach nasilenia). Oznacza to, że cyfrowe zagrożenia i możliwości nie są jakościowo specyficzne, lecz uniwersalne, jednak mogą występować w tej grupie częściej. W wielu przypadkach, zwłaszcza przy braku danych empirycznych, oznacza to, że musimy wyciągać wnioski z konceptualizacji, co prowadzi do wyższego ryzyka spekulacji. Jednakże, ponieważ ich uzyskanie jest niezbędne do wspierania skutecznej edukacji medialnej u dzieci z EBD, nie można w pełni uniknąć tego rodzaju niepewności.

Zagrożenia

Dzieci i młodzież z EBD są bardziej narażone na problemy związane ze zdrowiem psychicznym i seksualnym. Obecnie wielu nastolatków i wiele nastolatek, w tym młodzież z EBD, wykazuje zachowania związane z poszukiwaniem pomocy – zwłaszcza poszukuje informacji i wsparcia w sieci. Szczególnym zainteresowaniem cieszą się tematy dotyczące relacji interpersonalnych, stresu, zaburzeń odżywiania, wagi, depresji i lęku dotyczącego przyszłości (Suzuki, Calzo, 2004). Tendencja ta wydaje się wzrastać, ponieważ informacje na ten

temat są coraz bardziej dostępne online, szczególnie na urządzeniach mobilnych, gdy dostęp do nich najczęściej nie jest nadzorowany przez rodziców, zwłaszcza u starszych dzieci.

Badania pokazują, że osoby nastoletnie niechętnie dzielą się ważnymi problemami zdrowotnymi bezpośrednio ze specjalistami (na przykład doradcami szkolnymi) lub ogólnie z dorosłymi (Ackard i Neumark-Sztainer, 2001). Zwracają się raczej do rówieśniczek i rówieśników oraz preferują świat online, gdzie można osiągnąć pewien poziom prywatności i poufności. W poszukiwaniu tego typu informacji młodzi ludzie korzystają z dwóch głównych źródeł: forów rówieśniczych/portali społecznościowych oraz materiałów przygotowanych przez profesjonalistów ochrony zdrowia. W obu przypadkach istnieje ryzyko, że uzyskane (i zastosowane w praktyce) informacje nie będą dokładne. W pierwszym przypadku młodzi ludzie z EBD mogą wejść na fora lub wątki internetowe, gdzie gromadzą się osoby z podobnymi problemami i często wymieniają się informacjami, które mogą nie być wiarygodne i pomocne.

Osoby nastoletnie niechętnie dzielą się ważnymi problemami zdrowotnymi bezpośrednio ze specjalistami lub ogólnie z dorosłymi. Zwracają się raczej do rówieśniczek i rówieśników oraz preferują świat online.

Dodatkowo nawet wiarygodne materiały mogą być i często są przygotowane w formie językowej zbyt trudnej do zrozumienia przez młodych użytkowników i użytkowniczki (Grohol, Ślimowicz, Granda, 2014).

Kolejne dwa ważne ryzyka, które należy opisać w kontekście dzieci z EBD, to cyberprzemoc i problematyczne korzystanie z internetu. Choć nie są one związane wyłącznie z dziećmi z EBD, to jednak młodzież z EBD może częściej się w nie angażować.

Cyberbullying to powtarzające się zachowanie krzywdzące obejmujące nadużywanie władzy z wykorzystaniem narzędzi internetowych. Jest cyfrową wersją tak zwanego tradycyjnego bullyingu, który jest definiowany podobnie, ale opiera się na przemocy twarzą w twarz (są to na przykład fizyczne lub werbalne działania przeciwko komuś albo wykluczenie – tak zwany mobbing relacyjny; Olweus i Limber, 2018). Cyberprzemoc może przybierać różne formy, takie jak flaming, nękanie, oczernianie, podszywanie się (kradzież tożsamości online), outing oraz trickery (ujawnianie sekretów online), wykluczenie lub cyberstalking (Willard, 2007). Dzieci z EBD są także bardziej narażone (podobnie jak inni uczniowie i uczennice o specjalnych potrzebach edukacyjnych) na angażowanie się w cyberprzemoc rówieśniczą we wszystkich rolach: sprawców, osób doświadczonych cyberprzemocą oraz obu ról jednocześnie (z ang. *bully-victim*). Należy jednak podkreślić, że trudności emocjonalne i behawioralne mogą być zarówno czynnikiem ryzyka cyberprzemocy, jak i jej konsekwencjami (Schultze-Krumbholz i in., 2012).

Kluczowym mechanizmem, jaki może dotyczyć dzieci z EBD, są ich relatywnie niższe umiejętności społeczne (prezentowane również w środowisku cyfrowym) oraz charakter ich reakcji emocjonalnych, które mogą prowadzić zarówno do wyższej wiktymizacji, jak i częstszego dopuszczania się przemocy. Dzieciom tym trudniej jest również otrzymać pomoc

Formy cyberprzemocy

- flaming
- nękanie
- oczernianie
- podszywanie się
- ujawnianie sekretów online (outing i trickery)
- wykluczenie
- cyberstalking

i bronić się lub rozwiązywać konflikty rówieśnicze (Pereira i Lavoie, 2018). Ponieważ bullying i cyberbullying często nakładają się na siebie w przypadku danej osoby i są do pewnego stopnia stabilne w czasie (Camacho i in., 2022), może to znacząco zwiększać ryzyko wystąpienia EBD u dzieci, które często równoległe doświadczają innych problemów – dotyczących na przykład ich sytuacji rodzinnej (Poulou, 2015).

Problematyczne (nadmierne) korzystanie z internetu (określane czasem jako uzależnienie od internetu) jest powszechnie definiowane jako niezdolność do kontrolowania własnego użytkownika internetu, która powoduje zespół problemów psychologicznych i społecznych (Spada, 2014). Używanie internetu w sposób problematyczny często wiąże się z trudnościami psychicznymi i społecznymi (także tymi, które koncepcyjnie są częścią EBD). Kwestią sporną jest to, czy trudności te stanowią efekt problematycznego korzystania z internetu, czy czynnik, który popycha młodych ludzi do korzystania z internetu w ten sposób, czy też jedno i drugie. Związki przyczynowe są tu trudne do ustalenia (Boniel-Nissim i Sasson, 2018; Restrepo i in., 2020). U dzieci z EBD problematyczne korzystanie z internetu może być zarówno sposobem radzenia sobie z doświadczanymi emocjami, jak i odpowiedzią na problemy z nawiązywaniem kontaktów rówieśniczych, co łatwiej robić w sieci.

Możliwości

Można wskazać kilka głównych obszarów, w których TIK (technologie informacyjno-komunikacyjne) mogą być korzystne dla młodych ludzi z EBD.

Pierwszy z nich wiąże się z motywacją do nauki, która w tej grupie jest często z różnych powodów osłabiona. Uczucie się z wykorzystaniem TIK może ułatwić zaangażowanie się w naukę poprzez konkurowanie z samym/samą sobą, wzrost kompetencji i poczucia własnej wartości (Williams, Jamali, Nicholas, 2005). Bardziej zaawansowanym przykładem takich działań mogą być tak zwane poważne gry (*serious games*), które definiuje się jako aplikacje edukacyjne łączące poważne treści – nauczanie, uczenie się, komunikację, a nawet dostarczanie informacji – z angażującymi i rozrywkowymi aspektami gier wideo. W przypadku dzieci z EBD takie gry mogą być wykorzystywane jako atrakcyjne środki do rozwijania kompetencji społecznych i emocjonalnych (na przykład szukania pomocy lub nawiązywania relacji rówieśniczych). Gry te mogą również bezpośrednio odnosić się do zdefiniowanych powyżej problemów, czyli cyberprzemocy i problematycznego korzystania z internetu (Calvo-Morata i in., 2020).

Dodatkowo internet może pomóc dzieciom z EBD w nawiązaniu pozytywnych kontaktów rówieśniczych w mediach społecznościowych lub innych grupach internetowych skupionych wokół konkretnych zainteresowań (takich jak muzyka, sport, sztuka). Istnieje jednak ryzyko, że takie interakcje online będą działać jako substytut tradycyjnych relacji i w dłuższej perspektywie przyniosą więcej problemów.

Przedstawiona wcześniej jako ryzyko wysoka potrzeba poszukiwania pomocy i wspierających kontaktów i informacji w sieci u dzieci z EBD jest również, w sprzyjających okolicznościach, wielką zaletą. Ponieważ internet daje możliwość anonimowego przeglądania informacji, a niekiedy

także korzystania z pomocy profesjonalnej i półprofesjonalnej, może być cennym narzędziem uzyskiwania wsparcia, które (w części przypadków) nie zostałoby uzyskane w inny sposób. Jest to częściowo poparte badaniami (Prescott, Hanley i Ujhelyi, 2017) – wskazują one także potrzebę przygotowania młodych ludzi do bycia krytycznym i ostrożnym podczas otrzymywania wsparcia emocjonalnego lub informacyjnego.

Dzieci z EBD mogą również uzyskać lepszą edukację, gdy ich rodzice będą wspierani przez grupy internetowe. Grupy takie (podobnie jak tradycyjne grupy face-to-face) mogą stanowić doskonałe źródło cennych informacji i wsparcia emocjonalnego, także w sytuacjach kryzysowych (DeHoff i in., 2016). Jednocześnie należy pamiętać, że w takich grupach mogą być udostępniane nierzetelne lub nawet potencjalnie szkodliwe porady (Mertan i in., 2021). Podobne działania wydają się też korzystne dla profesjonalistów pracujących z dziećmi o indywidualnych potrzebach edukacyjnych (Billingsley, Israel i Smith, 2011).

Podsumowanie kluczowych możliwości

- zaangażowanie w naukę poprzez konkurowanie z samym/samą sobą
- poważne gry to atrakcyjny środek do rozwijania kompetencji społecznych i emocjonalnych
- nawiązanie pozytywnych kontaktów rówieśniczych skupionych wokół konkretnych zainteresowań
- anonimowe przeglądanie informacji i korzystanie z pomocy profesjonalnej i półprofesjonalnej
- źródło cennych informacji i wsparcia emocjonalnego dla rodziców

4 Rekomendacje

Wielu badaczy i wiele badaczek formułuje ogólne cele wspierania młodych ludzi z EBD (Didion, Toste i Wehby, 2014; Mooij i Smeets, 2009). Można je krótko podsumować w następujących punktach:

- **Dostosowanie zajęć w klasie w sposób odpowiadający kompetencjom dzieci z EBD** (należy to zrobić na podstawie wstępnej oceny tych kompetencji).
- **Budowanie zaangażowania** (np. poprzez organizowanie kreatywnych działań cyfrowych związanych z zainteresowaniami).
- **Budowanie odpowiedzialności i samoregulacji u dzieci z EBD** (np. poprzez wspólne ustalenie zasad bezpieczeństwa online).
- **Budowanie wspierającego środowiska rówieśniczego oraz na linii uczeń/uczennica – nauczyciel/nauczycielka** (dobrym przykładem jest kontakt online podczas odrabiania lekcji lub korzystanie z platform, które umożliwiają współpracę rówieśniczą online).
- **Stały kontakt z rodzicami/opiekunami dzieci z EBD** (np. poprzez dziennik cyfrowy, aby zapewnić wymianę informacji i rzeczywistą współpracę środowiska szkolnego i domowego).

Wszystkie te cele mogą być spełnione dzięki TIK wykorzystywanym właściwie z perspektywy edukacyjnej. Zatem takie wykorzystanie TIK (a w szczególności internetu) może być wiodącym zaleceniem.

Na podstawie literatury można sformułować następujące zalecenia dotyczące edukacji medialnej dzieci z EBD:

- **Dwa główne zachowania ryzykowne, które powinny być uwzględnione w programach nauczania dla tej grupy, to cyberprzemoc i problematyczne korzystanie z internetu.** Oba zagrożenia wydają się występować częściej w tej grupie i mogą jednocześnie przynosić więcej konsekwencji psychospołecznych. Prowadząc jakiegokolwiek działania profilaktyczne, warto skupić się nie tylko na tych dwóch zjawiskach, ale także na ich odpowiednikach, czyli prospołecznych i pozytywnych kontaktach w sieci (jako przeciwieństwo cyberprzemocy) oraz pozytywnym korzystaniu z internetu (jako przeciwieństwo problematycznego korzystania z internetu). Ważne jest również, aby na problemy te patrzeć całościowo – by radzić sobie z cyberprzemocą w kontekście całej sytuacji rówieśniczej młodego człowieka (na przykład biorąc pod uwagę zaangażowanie w tradycyjny bullying). Skupienie się tylko na relacjach rówieśniczych w sieci zbyt uproszczyłoby problem i zmniejszyło szanse na udzielenie skutecznego wsparcia.

- Dzieci z EBD mogą szukać w sieci pomocy dotyczącej problemów psychospołecznych, z którymi się borykają. **Główny nacisk należy kłaść na umiejętność znalezienia wiarygodnych źródeł oraz rozpoznania tych źródeł i fragmentów informacji, które mogą być szkodliwe, gdy zostaną wprowadzone w życie.** W internecie jest mnóstwo stron lub grup wsparcia oferujących niedokładne informacje na temat zdrowia. Z perspektywy edukacyjnej byłoby wskazane, żeby osoby pracujące w oświacie rozpowszechniały wśród członków społeczności szkolnej adresy, pod którymi można znaleźć wiarygodne treści, a także przekazywały takie adresy bezpośrednio osobom potrzebującym. Dodatkowo korzystne mogą być pewne działania edukacyjne dotyczące umiejętności informacyjnych. Jednak główną kwestią jest dostarczenie treści, które są dobrze osadzone w prawdziwym życiu i problemach dzieci z EBD, aby zachęcić je do partycypacji. Ponadto, dobrze zaprojektowane zajęcia z edukacji medialnej powinny skupiać się na zwalczaniu fake newsów i dezinformacji. W materiałach edukacyjnych dla tej specyficznej grupy wskazane byłoby skupienie się na przykładowych

treściach, jakie mogą być szczególnie krzywdzące, gdy nie są wiarygodne (na przykład treści dotyczące kwestii zdrowia psychicznego, które mogą zawierać informacje niebezpieczne w przypadku ich realizacji). Wskazane jest również budowanie nawyku sprawdzania porad internetowych w innych źródłach (na przykład u wychowawcy/wychowawczynie lub pedagożki/pedagoga szkolnego). Co więcej, takim działaniom powinna towarzyszyć edukacja w zakresie świadomości zdrowotnej, która pomaga młodym ludziom zrozumieć ich problemy, a także ocenić jakość porad zdrowotnych i wsparcia społecznego, jakie otrzymują online i offline.

- Ponieważ edukacja dzieci z EBD jest wyzwaniem, **wskazane jest przygotowywanie dobrej jakości praktycznych informacji na temat wspierania dzieci z EBD i udostępnianie ich w sieci.** Ale jeszcze ważniejsze jest organizowanie internetowych grup wsparcia dla rodziców oraz nauczycieli i nauczycielek (i obu grup razem), gdzie byłoby miejsce na wymianę praktyk i wsparcie. Grupy takie mogą być organizowane na poziomie krajowym, regionalnym i szkolnym.

Budowanie zaangażowania poprzez organizowanie kreatywnych aktywności cyfrowych

Korzystanie z narzędzi do wizualizacji jest koniecznością, ponieważ można osiągnąć porozumienie z dziećmi – na przykład gdy dziecko nie chce pisać, można uzgodnić, że najpierw wykona kilka ćwiczeń przy użyciu różnych narzędzi cyfrowych lub w aplikacji, a następnie napisze kilka słów lub zdań na papierze. Albo inny przykład: dziecko nie chce czytać, ale ma świetną motywację do zabawy słowami w różnych interaktywnych aplikacjach, takich jak Scratch, CoSpaces, czy Interlandia.

Ilona Jucienė – Szkoła „Gerosios Vilties” w Wilnie
(progimnazija)

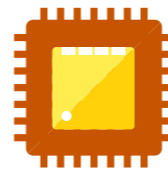
Znaczenie współpracy między szkołą a domem w budowaniu umiejętności obywatelstwa cyfrowego

Uczenie dzieci z takimi potrzebami jak być bezpiecznym w Internecie wymaga wielu rozmów w szkole, w domu i ciągłego powtarzania informacji na różne sposoby i w różnych sytuacjach.

Živilė Aleksienė – Szkoła Specjalna „Atgajos” w Wilnie

5 Pojawiające się zagadnienia – nowe trendy

Dużym i szeroko dyskutowanym trendem jest sztuczna inteligencja (AI) wykorzystywana w działaniach edukacyjnych. Wydaje się, że potencjalne korzyści są liczne w edukacji specjalnej w ogóle (Hopcan i in., 2022). Wśród nich można wymienić spersonalizowaną edukację i informację zwrotną, łatwe przygotowanie spersonalizowanych materiałów edukacyjnych oraz aktywne zaangażowanie uczniów i uczennic. Te zalety, choć korzystne we wszystkich kontekstach edukacyjnych, mogą być szczególnie istotne w przypadku dzieci z EBD, które w dużym stopniu potrzebują indywidualizacji. Ważne jest jednak, by mądrze wykorzystać podejście edukacyjne, a nie technologiczne. W praktyce ważniejsze jest nie to, co technologia potrafi, ale jak jej użycie jest dostosowane do potrzeb dzieci z EBD.

W praktyce ważniejsze jest nie to, co technologia potrafi, ale jak jej użycie jest dostosowane do potrzeb dzieci z EBD.

6 Wnioski z nadzwyczajnej edukacji zdalnej

Nie ma systematycznych, zakrojonych na szeroką skalę badań przedstawiających to, jak edukacja zdalna związana z COVID-19 była ukierunkowana konkretnie na dzieci z EBD. Mimo to istnieją pewne węższe wnioski z tego okresu, które mogą być użyteczne dla wykorzystania TIK we wspieraniu dzieci z EBD. Na przykład polskie badania (Pyżalski i Walter, 2022) wykazały, że dla niektórych dzieci z problemami internalizacyjnymi komunikacja online (kiedy nie muszą włączać kamery) może być bardzo zachęcająca i motywująca do aktywności w rozmowach werbalnych. Sugeruje to, że nauczyciele i nauczycielki mogą wykorzystywać komunikację online jako alternatywny albo równoległy sposób inicjowania lub utrzymywania dobrego kontaktu z uczniami i uczennicami z EBD, na przykład podczas udzielania indywidualnego wsparcia, porad dotyczących relacji rówieśniczych czy gdy uczeń lub uczennica przygotowuje pracę domową.

Dla niektórych dzieci z problemami internalizacyjnymi komunikacja online (kiedy nie muszą włączać kamery) może być bardzo zachęcająca i motywująca do aktywności w rozmowach werbalnych.

7 Dalsze lektury

Ważne jest, aby odwołać się do wysokiej jakości zasobów dotyczących interwencji w zakresie cyberprzemocy. Warto odwiedzić stronę cyberbullying.org, która oferuje szeroki wybór przydatnych materiałów (w języku angielskim). Można tam znaleźć najnowsze dane z badań, materiały edukacyjne dla młodzieży, a także praktyczne poradniki dotyczące przeciwdziałania cyberprzemocy w szkołach. Większość wskazówek ma charakter uniwersalny i może być wdrażana w celu wspierania dzieci z EBD.

Bibliografia

- Achenbach, T. M. (1978). *The child behavior profile: An empirically based system for assessing children's behavioral problems and competencies*. „International Journal of Mental Health”, 7(3-4), 24-42.
- Ackard, D. M., Neumark-Sztainer, D. (2001). *Health care information sources for adolescents: Age and gender differences on use, concerns, and needs*. „Journal of Adolescent Health”, 29, 170-176.
- Billingsley, B., Israel, M., Smith, S. (2011). *Supporting new special education teachers: How online resources and Web 2.0 technologies can help*. „Teaching Exceptional Children”, 43(5), 20-29.
- Boniell-Nissim, M., Sasson, H. (2018). *Bullying victimization and poor relationships with parents as risk factors of problematic internet use in adolescence*. „Computers in Human Behavior”, 88, 176-183.
- Brigham, F. J., McKenna, J. W., Claude, C. M., Brigham, M. M. (2021). *Assessment of EBD. [w:] Traditional and Innovative Assessment Techniques for Students with Disabilities*. Emerald Publishing Limited.
- Calvo-Morata, A., Alonso-Fernández, C., Freire, M., Martínez-Ortiz, I., Fernández-Manjón, B. (2020). *Serious games to prevent and detect bullying and cyberbullying: A systematic serious games and literature review*. „Computers & Education”, 157, 103958.
- Camacho, A., Runions, K., Ortega-Ruiz, R., Romera, E. M. (2022). *Bullying and cyberbullying perpetration and victimization: prospective within-person associations*. „Journal of youth and adolescence”, 1-13.
- DeHoff, B. A., Staten, L. K., Rodgers, R. C., Denne, S. C. (2016). *The role of online social support in supporting and educating parents of young children with special health care needs in the United States: a scoping review*. „Journal of Medical Internet Research”, 18(12), e333.
- Didion, L. A., Toste, J. R., Wehby, J. H. (2020). *Response cards to increase engagement and active participation of middle school students with EBD*. „Remedial and Special Education”, 41(2), 111-123.
- Martin-Storey, A., Benner, A. (2019). *Externalizing behaviors exacerbate the link between discrimination and adolescent health risk behaviors*. „Journal of Youth and Adolescence”, 48(9), 1724-1735.
- Grohol, J. M., Slimowicz, J., Granda, R. (2014). *The quality of mental health information commonly searched for on the Internet*. „Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking”, 17(4), 216-221.

- Hopcan, S., Polat, E., Ozturk, M. E., Ozturk, L. (2022). *Artificial intelligence in special education: a systematic review*. „Interactive Learning Environments”, 1-19.
- Idris, I. B., Barlow, J., Dolan, A. (2019). *A longitudinal study of emotional and behavioral problems among Malaysian school children*. „Annals of Global Health”, 85(1).
- Kauffman, J. M. (2015). *The 'B' in EBD is not just for bullying*. „Journal of Research in Special Educational Needs”, 15(3), 167-175.
- Kauffman, J. M. Landrum, T. J. (2009) *Politics, civil rights, and disproportional identification of students with emotional and behavioral disorders*. „Exceptionality”, 17, 177-88, doi: 10.1080/09362830903231903.
- Kauffman, J. M., Landrum, T. J. (2013) *Characteristics of Emotional and Behavioral Disorders of Children and Youth* (10th ed.). Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice-Hall.
- Mascheroni, G., Cino, D., Mikuška, J., Smahel, D. (2022). *Explaining inequalities in vulnerable children's digital skills: The effect of individual and social discrimination*. „New Media & Society”, 24(2), 437-457, <https://doi.org/10.1177/14614448211063184>.
- Mertan, E., Croucher, L., Shafran, R., Bennett, S. D. (2021). *An investigation of the information provided to the parents of young people with mental health needs on an internet forum*. „Internet Interventions”, 23, 100353.
- Mooij, T., Smeets, E. (2009). *Towards systemic support of pupils with emotional and behavioural disorders*. „International Journal of Inclusive Education”, 13(6), 597-616.
- Mulcahy C. A., Krezmien M., Maccini, P. (2014). *Teaching mathematics to secondary students with emotional and behavioral disorders: Challenges and practical suggestions for teachers*. „Preventing School Failure: Alternative Education for Children and Youth”, 58, 69-79.
- Olweus, D., Limber, S. P. (2018). *Some problems with cyberbullying research*. „Current Opinion in Psychology”, 19, 139-143.
- Pereira, L. C., Lavoie, J. (2018). *Friends, foes, and self-defence: students with EBD navigating social conflicts and bullying*. „Emotional and Behavioural Difficulties”, 23(1), 15-27.
- Poulou, M. S. (2015). *Emotional and behavioural difficulties in pre-school*. „Journal of Child and Family Studies”, 24, 225-236.
- Prescott, J., Hanley, T., Ujhelyi, K. (2017). *Peer communication in online mental health forums for young people: directional and nondirectional support*. „JMIR Mental Health”, 4(3), e6921.
- Pyżalski, J., Walter, N. (2022). *Mental Health and Well-being During Covid-19 Forced Distance Learning Period: Good and Bad News from Polish Studies*. [w:] *The Unequal Costs of Covid-19 on Well-being in Europe* s. 115-131. Cham: Springer International Publishing.
- Restrepo, A., Scheininger, T., Clucas, J., i in. (2020). *Problematic internet use in children and adolescents: associations with psychiatric disorders and impairment*. „BMC Psychiatry” 20, 252, <https://doi.org/10.1186/s12888-020-02640-x>.
- Schultze-Krumbholz, A., Jäkel, A., Schultze, M., Scheithauer, H. (2012). *Emotional and behavioural problems in the context of cyberbullying: A longitudinal study among German adolescents*. „Emotional and Behavioural Difficulties”, 17(3-4), 329-345.
- Spada, M. M. (2014). *An overview of problematic Internet use*. „Addictive Behaviors”, 39(1), 3-6.
- Suzuki, L. K., Calzo, J. P. (2004). *The search for peer advice in cyberspace: An examination of online teen bulletin boards about health and sexuality*. „Journal of Applied Developmental Psychology”, 25(6), 685-698.
- Van Dijk, J. (2020). *The digital divide*. John Wiley & Sons.
- Williams, P., Jamali, H. R., Nicholas, D. (2006). *Using ICT with people with special education needs: what the literature tells us*. [w:] *Aslib Proceedings*. Emerald Group Publishing.
- Zhang, D., Livingstone, S. (2019). *Inequalities in how parents support their children's development with digital technologies*. United Kingdom: LSE Department of Media and Communications.